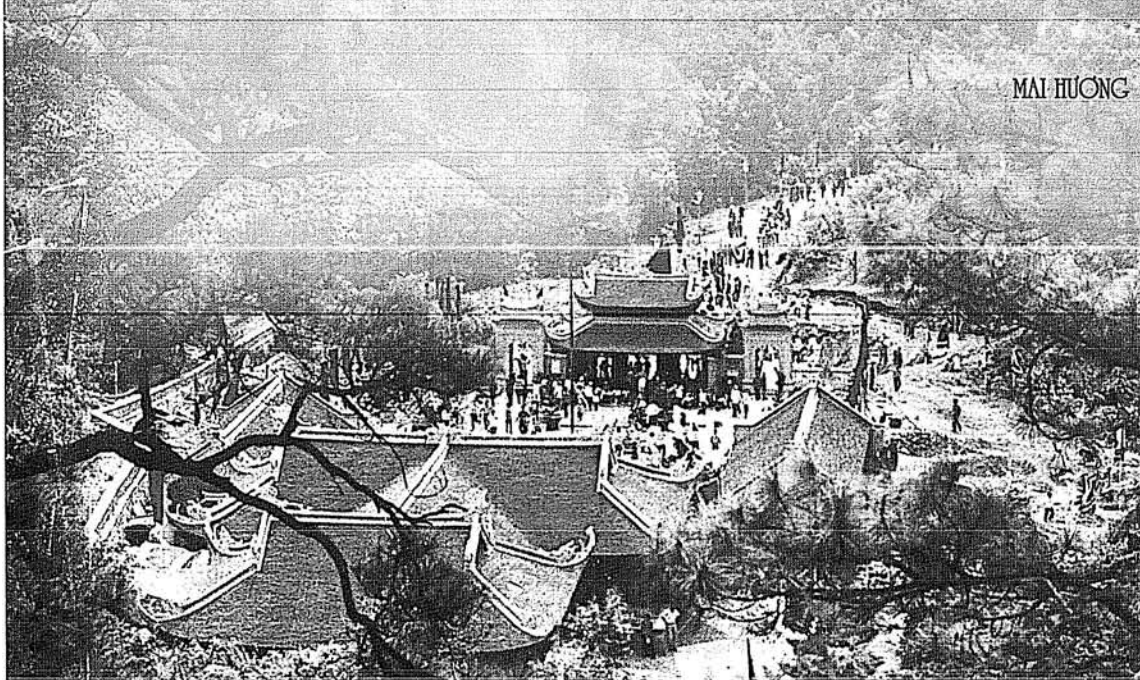


VỀ VẤN ĐỀ TÔN VINH DANH NHÂN

Nguyễn Trãi

ở Côn Sơn

MAI HƯƠNG



Đền Nguyễn Trãi, Côn Sơn, Hải Dương - Ảnh: BQLĐT Côn Sơn - Kiếp Bạc

1 - Vì sao khu di tích Côn Sơn cần được đưa vào danh mục ưu tiên đầu tư trong chương trình mục tiêu quốc gia về văn hoá thông tin

1.1 - Nội dung của chương trình mục tiêu quốc gia khác với nội dung hoạt động thường xuyên của một Bộ, ngành cả về quy mô, tính chất và thời hạn đầu tư. Hoạt động thường xuyên là những công việc phải triển khai liên tục, lâu dài, ngược lại, chương trình mục tiêu quốc gia chỉ tập trung cho những mục tiêu ưu tiên cần đầu tư dứt điểm nhằm giải quyết những vấn đề có tính chất cấp bách của Bộ, ngành thực hiện trong một thời gian ngắn. Nội dung

chương trình quốc gia phải được lượng hoá để có thể kiểm soát và đánh giá được hiệu quả thực tiễn. Hơn nữa, nội dung đó phải được thực hiện thông qua những dự án mang tính chất tổng thể, liên ngành. Trong chương trình mục tiêu quốc gia được triển khai từ năm 1997 đến nay, có một mục tiêu quan trọng là "chống xuống cấp và tôn tạo các di tích quốc gia có giá trị đặc biệt quan trọng". Điều đó có nghĩa là di tích được đưa vào danh mục xây dựng dự án đầu tư của chương trình mục tiêu quốc gia trước hết phải là những di tích quốc gia có giá trị đặc biệt quan trọng.

1.2 - Khoản 3 Điều 29 Luật di sản văn hoá

ghi rõ "Di tích quốc gia đặc biệt là di tích có giá trị đặc biệt tiêu biểu của quốc gia". Nghị định 92 của Chính phủ hướng dẫn thi hành Luật di sản văn hoá đã phân loại di tích quốc gia đặc biệt cụ thể như sau:

Thứ nhất: Công trình xây dựng, địa điểm gắn với những sự kiện đánh dấu bước chuyển biến quan trọng nhất của lịch sử dân tộc hoặc gắn với anh hùng dân tộc và danh nhân tiêu biểu có ảnh hưởng đặc biệt quan trọng đối với tiến trình lịch sử dân tộc.

Thứ hai: Công trình kiến trúc hoàn chỉnh, nguyên gốc, tổng thể kiến trúc đô thị và đô thị có giá trị đặc biệt đánh dấu các giai đoạn phát triển kiến trúc nghệ thuật Việt Nam.

Thứ ba: Địa điểm khảo cổ có giá trị nổi bật đánh dấu các giai đoạn phát triển quan trọng của các văn hoá khảo cổ nổi tiếng ở Việt Nam và thế giới.

Thứ tư: Cảnh quan thiên nhiên đẹp nổi tiếng hoặc địa điểm có sự kết hợp giữa cảnh quan thiên nhiên với công trình kiến trúc có giá trị đặc biệt của quốc gia hoặc khu vực thiên nhiên có giá trị về địa chất, địa mạo, địa lý, đa dạng sinh học và hệ sinh thái đặc thù nổi tiếng ở Việt Nam và thế giới.

Di tích nào đáp ứng được một trong những tiêu chí trên đều được công nhận là di tích quốc gia đặc biệt quan trọng.

1.3 - Khu di tích Côn Sơn hàm chứa nhiều mặt giá trị tiêu biểu của một di tích quốc gia đặc biệt, đáp ứng được những tiêu chí quy định trong Luật di sản văn hoá và Nghị định 92.

Thứ nhất: Côn Sơn là mảnh đất gắn liền với những giai đoạn quan trọng trong cuộc đời và sự nghiệp của Nguyễn Trãi - người anh hùng dân tộc, nhà văn hoá, nhà tư tưởng lớn của dân tộc Việt Nam. Tên tuổi và sự nghiệp của ông gắn liền với cuộc kháng chiến chống xâm lược Minh và sự nghiệp xây dựng đất nước giai đoạn 1417 - 1442.

Tiêu chí quan trọng để một cá nhân được đánh giá là danh nhân văn hoá thể hiện ở sự cống hiến xuất sắc của con người đó góp phần vào sự phát triển và tiến bộ của dân tộc cũng như của nhân loại. Với những tiêu chí cụ thể như vậy, Nguyễn Trãi hoàn toàn xứng đáng được tôn vinh là danh nhân văn hoá thế giới. Mặt khác, khu di tích Côn Sơn lại là nơi từng gắn bó và được chứng kiến những hoạt động

của Nguyễn Trãi gần một nửa thời gian trong nhiều giai đoạn của cuộc đời ông.

Thứ hai: Côn Sơn là một trong những di tích gắn bó mật thiết với lịch sử Phật giáo Việt Nam, mà cụ thể là thiền phái "Trúc Lâm" mang đậm nét văn hoá độc đáo của dân tộc.

Thứ ba: Khu vực Côn Sơn còn bảo lưu được cảnh quan thiên nhiên khá nguyên vẹn, có sức hấp dẫn cho khách du lịch trong nước và quốc tế.

Thứ tư: Hàng năm lễ hội tổ chức tại khu di tích Côn Sơn mang đậm giá trị văn hoá phi vật thể tiêu biểu của Việt Nam.

Với tất cả các mặt giá trị tiêu biểu nói trên, khu di tích Côn Sơn xứng đáng được đưa vào danh mục di tích quốc gia đặc biệt quan trọng và được ưu tiên đầu tư sớm nhất trong chương trình mục tiêu quốc gia về văn hoá - thông tin. Giai đoạn I ưu tiên đầu tư cho việc chống xuống cấp cho khu di tích này đã cơ bản hoàn thành.

2 - Sự cần thiết phải xây dựng đền thờ Nguyễn Trãi ở Côn Sơn

2.1 - "Uống nước nhớ nguồn", tôn thờ những người có công với dân với nước là đạo lý tốt đẹp của người Việt Nam. Nét đẹp văn hoá đó thể hiện ở cả 3 cấp độ văn hoá: Gia đình - làng xã - quốc gia dân tộc.

- Mỗi gia đình đều có một bàn thờ tổ tiên và ngày giỗ chung để các thành viên cùng họp mặt, tưởng nhớ những người đã khuất.

- Từng làng có đình, đền thờ thành hoàng làng - người bảo hộ về mặt tinh thần cho dân làng; hàng năm, các làng đều tổ chức lễ hội - đó là dịp để cả làng có cơ hội cộng cảm, giao lưu gắn bó với nhau.

- Cả nước có đền Hùng, mộ Tổ và ngày giỗ Tổ 10/3 - một hiện tượng văn hoá ít thấy ở các quốc gia khác.

Theo chúng tôi, đạo lý tốt đẹp đó cần lưu truyền và tiếp nối cho các thế hệ tương lai. Nhưng thực tế lại có những điều nghịch lý mà một thời gian dài ít ai nghĩ tới hoặc có nghĩ tới mà không dám nói ra và thực hiện. Cụ thể nhất là tại Côn Sơn, khu di tích lưu giữ khá nhiều dấu ấn về cuộc đời hoạt động của Nguyễn Trãi, nhưng ngôi đền thờ riêng để tôn vinh Cụ thì lâu nay vẫn chưa có. Hình như đã thành thói quen, chúng ta đến thắp hương tưởng nhớ Cụ ở nhà Tổ của chùa Hun mà chẳng hề băn khoăn thắc

mắc gì? Vì thế, nhờ có sự quan tâm và mạnh dạn đầu tư của Ủy ban nhân dân tỉnh Hải Dương, đến nay chúng ta mới được tham gia vào một sự kiện có ý nghĩa là tổ chức lễ khánh thành đền thờ Nguyễn Trãi ở Côn Sơn.

2.2 - Việc xây dựng đền thờ Nguyễn Trãi ở Côn Sơn được thực hiện theo đúng các nguyên tắc bảo tồn và tôn tạo di tích.

Thứ nhất: Tôn tạo là một hoạt động nhằm mục đích làm rõ thêm các mặt giá trị tiêu biểu của di tích, tạo điều kiện thuận lợi nhất cho công chúng tiếp cận và nhận được những thông tin đầy đủ, chính xác về những vấn đề có liên quan tới di tích mà họ đang quan tâm. Mặt khác, việc tôn tạo di tích cho phép người ta xây dựng những hạng mục mới, kể cả các công trình dịch vụ đáp ứng tất cả nhu cầu của du khách. Chỉ bằng phương thức đó chúng ta mới có khả năng thu hút khách hành hương về cội nguồn và lưu giữ họ ở lại di tích dài hơn. Các công trình xây dựng nhằm mục tiêu tôn tạo di tích có các dạng sau:

- Bia, biển giới thiệu về nội dung di tích.
- Tượng đài, phù điêu.
- Nhà trưng bày bổ sung.
- Các công trình dịch vụ khác.

Các hình thức tôn tạo trên là cách ứng xử của các quốc gia ở Châu Âu mà thời gian qua chúng ta đã tiếp thu, vận dụng vào Việt Nam. Gần đây, một số địa phương đã tiếp nối truyền thống, dựng đền thờ trong khu vực di tích, mà điển hình nhất đền thờ Bến Đục tại khu di tích địa đạo Củ Chi, thành phố Hồ Chí Minh, đền thờ các liệt sĩ, đền Lạc Long Quân và Âu Cơ tại khu di tích Đền Hùng v.v... Đền thờ Nguyễn Trãi ở Côn Sơn cũng có thể coi là một dạng tôn tạo di tích điển hình, vì nó chẳng những thích hợp với các nguyên tắc bảo tồn, mà còn đáp ứng được nhu cầu tình cảm, tâm linh của đông đảo các tầng lớp nhân dân địa phương và cả nước.

Thứ hai: Địa điểm xây dựng đền thờ và các giải pháp thực hiện đã tuân thủ những nguyên tắc cơ bản của kiến trúc truyền thống Việt Nam. Mặt bằng tổng thể của ngôi đền được thiết kế theo luật đăng đối lấy trục chính theo hướng Đông - Nam, gồm nhiều công trình điển hình của một ngôi đền cổ truyền.

Thứ ba: Kiến trúc toà đền chính hình chữ đình, với tiền đường 3 gian hai chái và hậu cung. Cùng với bộ vì kèo truyền thống, là các

Mai Hương: Về vấn đề tôn vinh danh nhân Nguyễn Trãi...

mảng chạm khắc tinh tế ở các bức cốn, đầu bẩy, đầu dư. Có nhiều quan điểm xử lý nội thất của ngôi đền. Nhiều người băn khoăn cho rằng, nếu ta tạo ra các mảng chạm khắc trên các chi tiết kiến trúc thì các thế hệ sau này có thể hiểu nhầm niên đại của ngôi đền. Chúng tôi nghĩ rằng, nếu cứ theo hướng bào trơn đóng bén, thì mạch điệu khắc truyền thống sẽ bị đứt đoạn vì các nghệ nhân không có điều kiện rèn luyện, thể hiện tay nghề của mình và nội thất của ngôi đền cũng trở nên tẻ nhạt. Và như vậy, giá trị thẩm mỹ cũng như yếu tố linh thiêng của ngôi đền sẽ bị suy giảm.

Thứ tư: Một trong những thành phần quan trọng nhất trong nội thất của một ngôi đền là tượng thờ. Ở đây, tượng Nguyễn Trãi được đúc bằng đồng. Tác giả sáng tạo pho tượng này đã dựa vào hai nguồn tư liệu căn bản nhất là: Bức tranh, theo tương truyền, vẽ chân dung Nguyễn Trãi và những suy nghĩ, ý tưởng của người đời sau ca ngợi, tôn vinh Nguyễn Trãi. Hai yếu tố đó được kết hợp hài hoà trong bức tượng đồng Nguyễn Trãi, đã đưa tới sự thành công cả về giá trị nội dung, tư tưởng và nghệ thuật của tác phẩm nghệ thuật đặc biệt này.

Qua những phân tích ở trên ta thấy, xuất phát điểm đền thờ Nguyễn Trãi chỉ là công trình xây dựng mới nhằm mục đích tôn tạo khu di tích Côn Sơn, nhưng nếu được xử lý đúng, nó sẽ trở thành một bộ phận hữu cơ có tác dụng làm tăng giá trị của di tích ở các mặt công năng và ý nghĩa văn hoá. Đó chính là thành công lớn nhất, đáp ứng được sự mong mỏi của tất cả chúng ta hôm nay.

Tôn vinh danh nhân văn hoá có nhiều hình thức phong phú, đa dạng như: Sân khấu, điện ảnh, xuất bản, báo chí, phát thanh truyền hình, hội thảo khoa học, trong đó hoạt động bảo tồn bảo tàng cũng chỉ đóng góp một phần nhỏ mà thôi. Vấn đề đặt ra là, dù tiến hành dưới hình thức nào, cũng phải tạo ra những sản phẩm văn hoá hoàn chỉnh, có giá trị về tư tưởng, văn hoá, khoa học và thẩm mỹ, thoả mãn được nhu cầu ngày càng cao của công chúng trong toàn xã hội. Theo tôi, đền thờ Nguyễn Trãi ở Côn Sơn cũng sẽ là một sản phẩm văn hoá có giá trị mà nhân dân toàn tỉnh Hải Dương đã đóng góp vào việc tôn vinh danh nhân văn hoá của đất nước./